

แนวทางการลดผลกระทบด้านลบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
ประเภทยานชุมชนเก่า กรณีศึกษา ชุมชนริมน้ำ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย*

Reducing adverse impact guideline for tourism development in cultural
tourism place, traditional community: A case study of waterfront community,
Chiang khan District, Loei Province

มนัสนันท์ จันทรเพ็ง (Manassanan Chanpeng)**

ปณาย ไชยรัตนานนท์ (Panayu Chairatananonda)***

บทคัดย่อ

เชียงคาน เป็นเมืองที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นของย่านชุมชนเก่า ได้แก่ บ้านไม้เรือนแถวเก่า ประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมมาช้านาน อาหารพื้นบ้าน เป็นต้นจึงเป็นแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาภายในพื้นที่ และเกิดกิจกรรมต่างๆที่ส่งผลกระทบทั้งด้านบวกและลบต่อชุมชน อาทิเช่น ขณะที่เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้นแต่ต้องแลกมาซึ่งความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นขยะมูลฝอย น้ำเสีย มลภาวะทางเสียงจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้นทุกคนต้องร่วมกันหาทางป้องกันและแก้ปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยว มิเช่นนั้นชุมชนอาจสูญเสียเอกลักษณ์ไปในที่สุด ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเรื่องผลกระทบจากการพัฒนา การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทยานชุมชนเก่า เพื่อหาแนวทางการลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ทันเวลาที่ ผลการศึกษาพบว่า ประเด็นปัญหาสำคัญอันดับแรก คือ ปัญหาด้านสังคม วิธีการดำเนินชีวิตของคนเชียงคานกำลังเปลี่ยนแปลงไป การประกอบอาชีพดั้งเดิมของชนบทกำลังเลือนหายไป ปัญหารองลงมา คือ ปัญหามลภาวะ ดังนั้นแนวทางการแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต คือการวางมาตรการ โดยอาศัยหลักการพัฒนายั่งยืน เพื่อให้เชียงคานยังคงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะสืบต่อไป

คำสำคัญ : การพัฒนาการท่องเที่ยว, การพัฒนายั่งยืน, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

* วัตถุประสงค์ของการเขียนบทความ 1) เพื่อศึกษานโยบายการจัดการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 3) เพื่อศึกษาถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวภายในชุมชน ภายใต้บริบทการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป 4) เพื่อศึกษาถึงความต้องการของคนในพื้นที่ และหน่วยงานท้องถิ่น ในการแก้ไข ป้องกันปัญหาที่เกิดจากภาคการท่องเที่ยว 5) เพื่อเสนอแนะรูปแบบการจัดการ ในการแก้ไขและป้องกันปัญหาจากการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์

** นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง E-mail : khonderm_@hotmail.com

Degree master of Urban and regional Planning in Urban and Environmental Planning from faculty of Architecture, King Mongkut's Institute of Technology, Ladkrabang

*** ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก (Dr., Major Advisor.)

Abstract

Chiang Khan is an old commercial community which includes, old wooden row house, traditional culture and local food. Chiangkhan potential to attract tourists by these unique configuration. But tourism affects, both positive and negative consequences, such as rubbish problem, environmental damage and lifestyle. Therefore these negative consequence need to find a way to prevent and to solve problems caused by tourism. Otherwise Chiang Khan community could lose its identity in the end. This research aims to study negative impacts of tourism development in a cultural and traditional tourism place, Chiang khan community. This paper intends to search for problems of tourism impact on its community. Research tool includes for analysis statistical techniques as well as interviewing original inhabitants, entrepreneur, local authorities. Findings reveal that the first important problem is pollution. The second is lack of measure to preserve traditional culture in the community. Therefore, planning measure is appropriate process to improve these problems which will occur cultural tourism place in the future. By using the principles of sustainable tourism, Chiang khan will be able to maintain unique assets.

Keywords: Tourism development, Sustainable development, Cultural tourism

บทนำ

เชียงคาน เป็นเมืองที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของความเป็นย่านการค้าเก่า หรือบ้านไม้เรือนแถวที่ยังคงหลงเหลือกลุ่มอาคารบ้านไม้เก่าจำนวนมากและเป็นกลุ่มก้อนที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2556) ด้วยองค์ประกอบเมืองน่าสนใจ วิถีชีวิตเรียบง่าย และมี ภูมิทัศน์สภาพแวดล้อมที่งดงาม และสะท้อนให้เห็นวิถีทางในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ทำให้เมือง เชียงคานมีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่แต่ละปีเป็นจำนวนมาก การท่องเที่ยวทำให้เกิดการขยายตัวของเมือง เศรษฐกิจชุมชน อย่างรวดเร็ว โดยมุ่งตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยขาดการวางแผน มาตรการ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ส่งผลให้เกิดปัญหาต่างๆตามมา อาทิ เช่น ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมเกิดความเสื่อมโทรม ขยะมูลฝอยเมืองสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเช่นเดียวกับ เมืองตลาดน้ำอัมพวา ซึ่งปัจจุบันประสบปัญหาเอกลักษณ์เฉพาะของอาคารที่พักอาศัยกำลังเลือนหายไป มีร้านเหล้าและสถานบันเทิงส่งเสียงดังรบกวนกับผู้อยู่อาศัยเดิมทรัพยากรและสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม เช่น ต้นไม้แนวตลิ่งพัง ขยะมูลฝอย เกิดปัญหาและ ความขัดแย้งภายในชุมชนความเจ็บสงบที่ชาวบ้านเคยอาศัยและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเลือนหายไปในที่สุด (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2554)

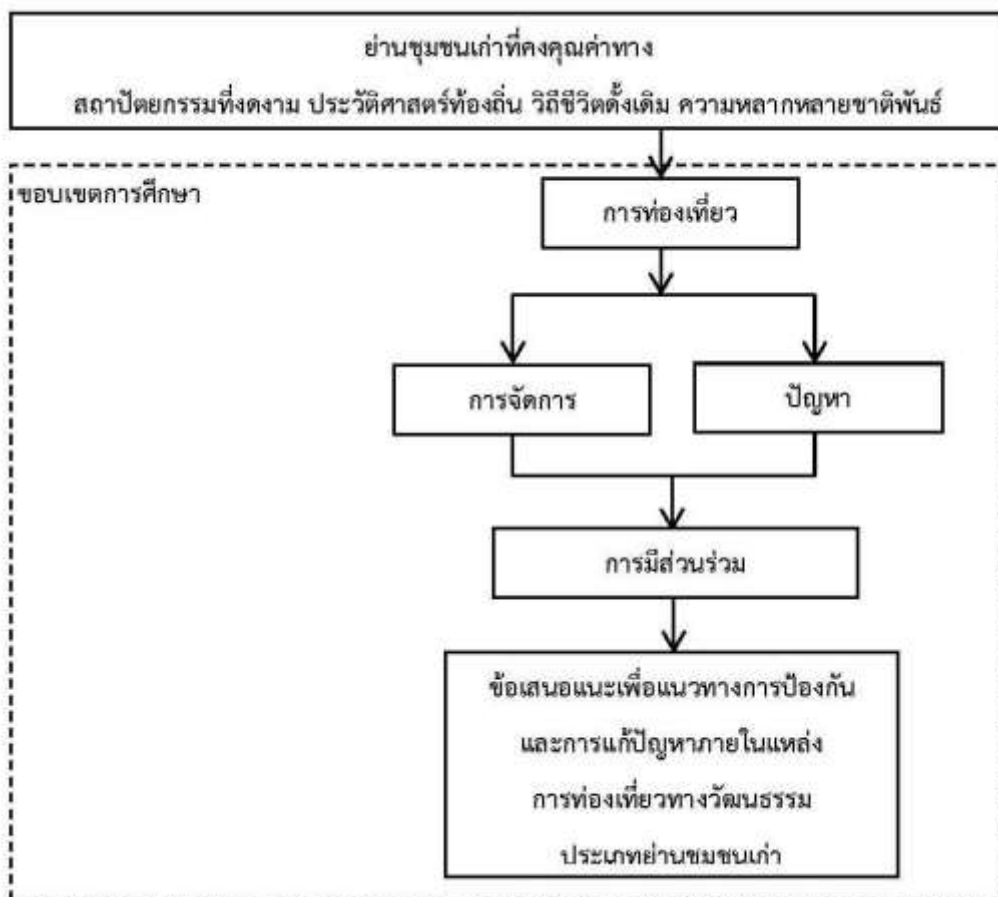
จากปัญหาดังกล่าว จึงต้องการศึกษาเรื่องผลกระทบด้านลบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อหาแนวทางการลดผลกระทบด้านลบ โดยการวางแผน มาตรการการจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาหรือผลกระทบด้านลบที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างทัน่วงที่ โดยอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น ทำให้เมืองยังคงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะสืบต่อไป

สมมติฐานของการวิจัย

การแก้ไขและป้องกันปัญหาที่เกิดจากภาคการท่องเที่ยวภายในย่านชุมชนเก่า โดยการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ สามารถส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนา ทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมได้

ขอบเขตของการวิจัย

กรอบของการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งถึงผลกระทบด้านลบที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเภทย่านชุมชนเก่า ด้วยการวางแผนและมาตรการในการป้องกัน แก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ภาพที่ 1 แสดงกรอบของการวิจัย

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ย่านชุมชนเก่า หมายถึง พื้นที่กายภาพที่แสดงออกถึงการตั้งถิ่นฐานที่แตกต่างกัน ตามบริบทแวดล้อม มีพัฒนาการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันโดยยังคงรูปแบบดั้งเดิม โดยพิจารณาจากลักษณะของโครงสร้างชุมชนที่ยังคงอยู่ ความโดดเด่นทางสถาปัตยกรรม ลักษณะทางภูมิทัศน์ ระบบนิเวศชุมชน มุมมอง และองค์ประกอบที่มีใช้กายภาพ ได้แก่ กิจกรรม ประเพณี ความทรงจำ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2557)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) วาเลน สมิท (Valen Smith) (ศิริ ฮามสุโพธิ์, 2539) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรม (Cultural Tourism) คือ การท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสและเข้าร่วมในวิถีชีวิต แบบดั้งเดิมเก่าๆ ของท้องถิ่น เพื่อเกิดความเข้าใจถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตนเอง

แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีการวางแผนการจัดการบริการอื่นๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ให้เกิดความสมดุลกัน โดยต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเสมอภาค (จุลสารการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538) ประกอบด้วยแนวทางปฏิบัติ (อุษาวดี พลพิพัฒน์, 2545) ดังนี้

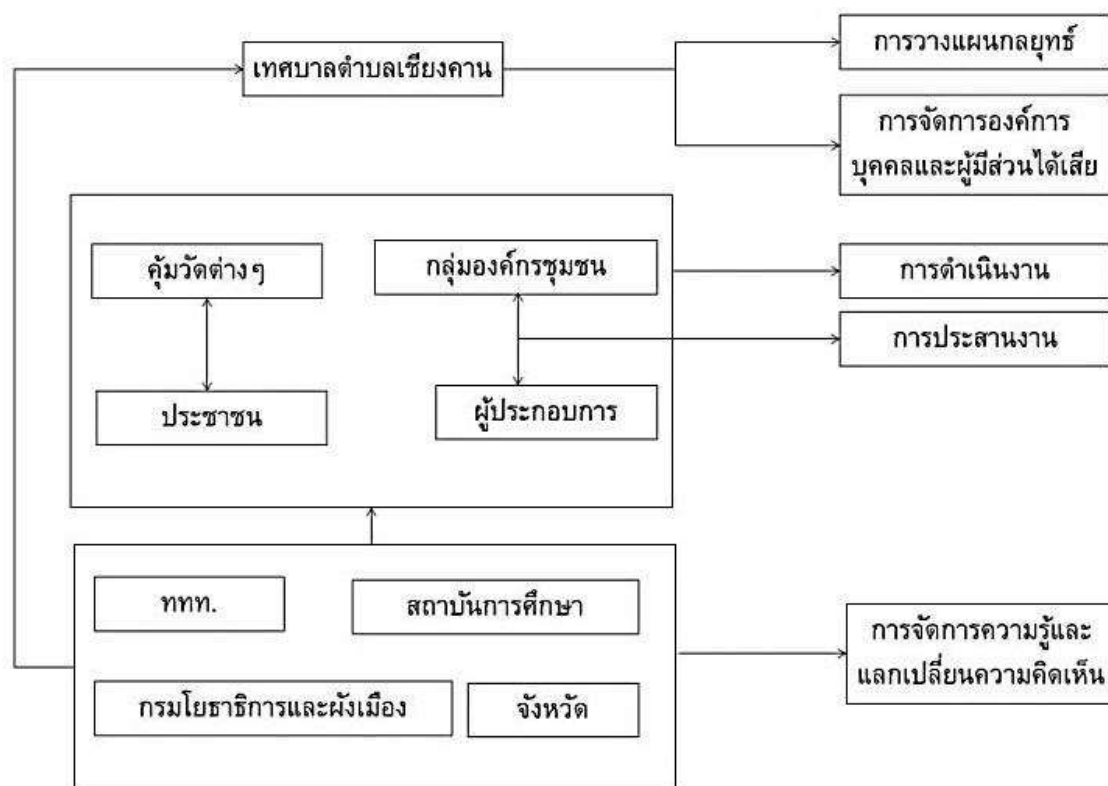
1. สร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Environmental Self – Conscious in Conservation) ให้คนในชุมชนเกิดความตระหนัก (Awareness) ถึงคุณค่า สร้างความห่วงแหน และเกิดความรับผิดชอบ (Responsibility) ต่อหน้าที่ของตนเองภายในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง ส่งผลให้เกิดความประทับใจต่อผู้มาเยือนและนักท่องเที่ยว (Tourists Satisfaction)

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและการกระจายรายได้ (Participation and Income) แบ่งออกเป็น 2 กระบวนการ ได้แก่ 1) กระบวนการเรียนรู้ โดยคนในชุมชนร่วมมือกันศึกษาข้อมูล กำหนดองค์ความรู้ภายในชุมชน และทำการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับเยาวชนคนรุ่นหลัง 2) กระบวนการมีส่วนร่วม โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล คิด วิเคราะห์ นำไปสู่กระบวนการวางแผนการปฏิบัติ การประเมินผล และการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อร่วมกันสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนสืบต่อไป

นโยบายและมาตรการ การจัดการภายในพื้นที่ย่านชุมชนเก่า

ปัจจุบันเทศบาลตำบลเชียงคาน มีมาตรการ การวางแผนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยว (แผนพัฒนาเทศบาลตำบลเชียงคาน 3 ปี, 2558-60) ได้แก่ มาตรการทางกายภาพ ได้แก่ 1) การประกาศใช้เทศบัญญัติเทศบาลตำบล เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภท เพื่อควบคุมรูปแบบสถาปัตยกรรมอาคารที่จะเกิดขึ้นในอนาคต แต่ปัจจุบันพบว่า อาคารริมน้ำมีรูปแบบที่ไม่ถูกต้องตามเทศบัญญัติควบคุม เนื่องจากราคาที่ดินสูงขึ้นผู้ประกอบการต้องการความคุ้มค่าในการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งปัญหาที่เห็นได้ชัด คือ ความสูงของอาคารที่เกินตามกำหนดของเทศบัญญัติ

กระบวนการการจัดการการท่องเที่ยวของย่านชุมชนเก่าในปัจจุบัน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ 1) การวางแผนกลยุทธ์ 2) การจัดการองค์การและผู้มีส่วนได้เสีย 3) การดำเนินงาน 4) การจัดการความรู้และการแลกเปลี่ยนความเห็น โดยเทศบาลตำบลเชียงคานเป็นแกนหลักในการดำเนินการและแบ่งพื้นที่ดำเนินการตามคุ้มวัดต่างๆ ดังภาพที่ 2 (วันใหม่ แต่งแก้ว, 2555: 102)

ภาพที่ 2 แสดงกระบวนการการจัดการการท่องเที่ยวที่มา: วันใหม่ แต่งแก้ว, 2555: 102

ขอบเขตพื้นที่วิจัย

แผนภาพที่ 3 แสดงขอบเขตพื้นที่การศึกษา

การเลือกพื้นที่การศึกษา บริเวณย่านชุมชนเก่าริมแม่น้ำ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ได้แก่ ซอย 6 จนถึงบริเวณซอย 20 โดยมีถนนคนเดินหรือถนนชายโขงเป็นแกนกลางและเชื่อมโยงด้วยถนน ซอยย่อยต่างๆ ซึ่งพื้นที่ ที่ผู้วิจัยเลือกนั้นเป็นพื้นที่ ที่มีความหนาแน่นของกิจกรรมการท่องเที่ยวสูง และเป็นบริเวณที่ได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็วภายในระยะเวลาอันสั้นจึงได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยตรงมากกว่าบริเวณอื่นอย่างเด่นชัด ได้แก่ อาคารสิ่งก่อสร้างขัดแย้งกับรูปแบบเดิม ปัญหาขยะมูลฝอยภายหลังกิจกรรมการท่องเที่ยวเสร็จสิ้นมลภาวะทางเสียง ความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวกับทรัพยากรอาหารที่มีอย่างจำกัดภายในพื้นที่ เป็นต้น ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่การศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีสุ่มตัวอย่าง(Cluster Sampling) จำนวน 120 คน ในขอบเขตพื้นที่ศึกษา โดยแบ่งการสุ่มประชากรตัวอย่าง ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้อาศัยดั้งเดิมภายในชุมชน หมายถึง ผู้ที่อยู่อาศัยมาก่อนที่จะมีการพัฒนาย่านชุมชนเก่าเป็นแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มผู้ประกอบการ หมายถึง บุคคลที่ประกอบธุรกิจภายในย่านชุมชนเก่า และกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ หรือหน่วยงานที่ดูแลพื้นที่ หมายถึง ข้าราชการ เจ้าพนักงาน ลูกจ้างที่ปฏิบัติงานภายในเทศบาลตำบลเชียงคาน โดยใช้แบบสำรวจ แบบสอบถาม และสัมภาษณ์ แบบสอบถามจำนวน 120 ชุด โดยจำแนกแบบสอบถามออกเป็น 3 กลุ่ม ตามลักษณะการสุ่มกลุ่มตัวอย่างเนื่องจากมีประเด็นคำถามที่แตกต่างกัน ได้แก่ ผู้อาศัยดั้งเดิม จำนวน 80 ชุด ผู้ประกอบการจำนวน 20 ชุด และหน่วยงานท้องถิ่นจำนวน 20 ชุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะแยกตามลักษณะของการเก็บข้อมูลซึ่งต่างกัน โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

1) การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ (Survey) โดยใช้แผนที่ประกอบและเก็บข้อมูลโดยการบันทึกภาพนั้น โดยไม่มีการอ้างอิงข้อมูลทางสถิติ

2) การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามโดยใช้การวิเคราะห์ทางสถิติ เพื่อใช้พรรณนาในเรื่องข้อมูล

3) ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผู้ศึกษาใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลทุกประเภทมาประมวลเข้าด้วยกันเพื่อการตีความทั้งข้อมูลทั้งด้านสถิติ และร้อยละ ข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในกรณีศึกษาเชื่อมโยงกับกรอบของทฤษฎีเพื่อสรุปผล

ผลการวิจัย

1) ผลจากการสำรวจและสัมภาษณ์

ปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวภายในชุมชน

จากการสำรวจโดยใช้แผนที่ประกอบ และสัมภาษณ์ผู้อาศัยดั้งเดิมภายในย่านชุมชนเก่า ได้แก่ คุณอาภร วงวิไล (ผู้อาศัยดั้งเดิม) คุณปฐวีชา พิมมาลา (รองประธานกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน) และ คุณกิตติศักดิ์ เจียรพงษ์ (ตัวแทนกลุ่มผู้ประกอบการเกสเฮ้าส์, ผู้อาศัยดั้งเดิม, ผู้ประสานงานหลักกับหน่วยงานท้องถิ่น) พบว่าชุมชนมีปัญหาด้านต่างๆ ได้แก่ อุปกรณ์ประกอบทางเท้า และสิ่งอำนวยความสะดวกมีรูปแบบที่ขัดแย้งกับภูมิทัศน์ชุมชน ขาดการจัดระเบียบภายในสถานที่สำคัญ พื้นที่สาธารณะขาดการดูแลรักษา สถาปัตยกรรมไม่เหมาะสม การรื้อถอนพื้นที่ธรรมชาติ มลภาวะ ค่าครองชีพสูงขึ้น วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงรายได้ไม่สม่ำเสมอ ความรู้สึกต่อชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คุณค่าทางวัฒนธรรมลดลง ขาดมาตรการรักษาวัฒนธรรมเดิม โดยแสดงในตำแหน่งแผนที่ ดังนี้

แผนภาพที่ 4 แสดงตำแหน่งปัญหาที่พบจากการสำรวจพื้นที่
จากแผนภาพที่ 4 สามารถสรุปประเด็นปัญหาได้ทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ กายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปประเด็นปัญหาจากการสำรวจและสัมภาษณ์

ปัญหาจากแบบสอบถาม	รายละเอียดประเด็นปัญหา
ด้านกายภาพ	
1) อุปกรณ์ประกอบทางเท้า และสิ่งอำนวยความสะดวก ขัดแย้งกับภูมิทัศน์ชุมชน	1.1 ป้ายโฆษณาบดบังความงามของอาคาร 1.2 แก้วหักค้อย จากบริษัทเอกชนที่ไม่เหมาะสม 1.3 ป้ายข้อมูลข่าวสารมีขนาดใหญ่เกินไป
2) ขาดการจัดระเบียบภายในวัดที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม	2.1 การจัดระเบียบที่จอดรถ
3) พื้นที่สาธารณะขาดการดูแลรักษา	3.1 ทางเดินบางจุดชำรุด 3.2 ต้นไม้ขาดการดูแลรักษา
4) สถาปัตยกรรมไม่เหมาะสม	4.1 อาคารสูงเกินไป 4.2 ลักษณะอาคารขัดแย้งจากเดิม

ตารางที่ 1 สรุปประเด็นปัญหาจากการสำรวจและสัมภาษณ์ (ต่อ)

ปัญหาจากแบบสอบถาม	รายละเอียดประเด็นปัญหา
ด้านกายภาพ(ต่อ)	
5) สาธารณูปโภค-สาธารณูปการไม่เพียงพอ	5.1 ไฟฟ้าแสงสว่าง 5.2 ถังขยะ
6) การรุกร้าพื้นที่ธรรมชาติ	6.1 ขาดการกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ชัดเจน
7) มลภาวะ	7.1 ขยะมูลฝอยทำลายภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวทั้งกลิ่น และภาพ 7.2 ปัญหาน้ำเน่าเสีย จากผู้ประกอบการต่างๆ อาทิ โรงแรม ที่พัก ร้านอาหาร ฯลฯ 7.3 ฝุ่นละออง จากการก่อสร้างเนื่องมาจากการขยายตัวของแหล่งท่องเที่ยว
4) สถาปัตยกรรมไม่เหมาะสม	4.1 อาคารสูงเกินไป 4.2 ลักษณะอาคารขัดแย้งจากเดิม
ด้านเศรษฐกิจ	
8) ค่าครองชีพสูงขึ้น	8.1 ค่าครองชีพของคนในชุมชนเพิ่มสูงขึ้น นำเข้าเครื่องอุปโภคบริโภคจากต่างพื้นที่ 8.2 ราคาที่ดินแพงขึ้น
ด้านสังคม	
9) วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลง	9.1 โครงสร้างครอบครัวเปลี่ยนแปลง จากเดิมที่เคยเป็นครอบครัวใหญ่ 9.2 อาชีพดั้งเดิมในท้องถิ่นเลือนหายไป เช่น การขายยาจีน ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่เคยอาศัยอยู่ในพื้นที่
10) ความรู้สึกต่อชุมชนเปลี่ยนแปลง	10.1 ปัญหาความการขัดแย้งกันเองระหว่างคนในชุมชน
ด้านวัฒนธรรม	
12) ขาดมาตรการรักษาวัฒนธรรมเดิม	12.1 การประเพณีติดต่อกับชุมชนที่เหมาะสม เช่น การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในชุมชน
13) คุณค่าทางวัฒนธรรมลดลง	13.1 วัฒนธรรมประเพณีที่ถูกนำเสนอขายในรูปแบบของสินค้าเน้นตอบสนองนักท่องเที่ยว 13.2 วัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวมีบทบาทในการรับวัฒนธรรมใหม่ (Acculturate) ของคนในท้องถิ่น

	13.3 การยอมรับพฤติกรรมและเลียนแบบพฤติกรรมนั้น (Demonstration Effect)
--	--

ตารางที่ 2 สรุปประเด็นปัญหาจากการสำรวจและสัมภาษณ์จากความคิดเห็นเพิ่มเติม

ปัญหาจากแบบสอบถาม	รายละเอียดประเด็นปัญหา
ด้านกายภาพ	
1) ขาดการจัดระเบียบภายในวัดที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม	1.1 มารยาทการเยี่ยมชมวัดที่มี ได้แก่ วัดต่างๆภายในชุมชน
2) การรุกร้าพื้นที่ธรรมชาติ	2.1 พื้นที่ธรรมชาติบางส่วนของชุมชนถูกทำลาย
ด้านเศรษฐกิจ	
3) รายได้ไม่สม่ำเสมอ	3.1 รายได้มากเฉพาะช่วงฤดูหนาว
ด้านสังคม	
4) วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลง	4.1 เกิดการแข่งขันทางการประกอบอาชีพ (จากที่เคยเป็น slow life) รูปแบบการค้าแบบใหม่ 4.2 จำนวนทรัพยากรอาหารที่มีอยู่อย่างจำกัด
5) ความรู้สึกต่อชุมชนเปลี่ยนแปลง	5.1 เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อกันระหว่างคนในท้องถิ่นบางกลุ่มกับนักท่องเที่ยว 5.2 ปัญหาการเอาเปรียบนักท่องเที่ยวจากผู้ประกอบการบางกลุ่ม
ด้านวัฒนธรรม	
6) ขาดมาตรการรักษาวัฒนธรรมเดิม	6.1 การแต่งกายที่เหมาะสม

จากตารางที่ 1 และตารางที่ 2 พบว่าปัญหาที่พบส่วนใหญ่ มักพบในประเด็นด้านกายภาพ รองลงมาคือด้านสังคม จากข้อมูลเบื้องต้นผู้วิจัยลำดับตามความสำคัญในการแก้ไขปัญหาโดยสรุป ดังนี้

1.1 ขาดการจัดระเบียบภายในวัดที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ได้แก่ บริเวณวัดท่าครกซึ่งเป็นวัดที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองชาวเชียงคาน มีอายุกว่า 200 ปี แต่นักท่องเที่ยวมีการแต่งกายที่ไม่เหมาะสมกับสถานที่ เช่น นุ่งสั้น เสื้อแขนกุด เสื้อคอลึก การจอดรถไร้ระเบียบ ทำให้คุณค่าของสถานที่ลดลง (ปฐิษา พิมมาลา. รองประธานกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน. สัมภาษณ์. 4 ตุลาคม พ.ศ.2557)

1.2 อุปกรณ์ประกอบทางเท้า และสิ่งอำนวยความสะดวก ขัดแย้งกับภูมิทัศน์ชุมชน ได้แก่ ป้ายโฆษณาบดบังความงามของอาคารเก่าและทัศนียภาพริมน้ำ รูปแบบเก้าอี้พักคอยจากบริษัทเอกชนที่นำมาจัดวางเพื่อโฆษณาในรูปแบบที่ขัดแย้งกับชุมชนเก่า

1.3 สถาปัตยกรรมไม่เหมาะสม ได้แก่ ลักษณะอาคารสิ่งก่อสร้างที่มีขนาดสูงที่เทศบัญญัติเทศบาลตำบลกำหนดไว้ คือ พื้นที่รืมน้ำสามารถก่อสร้างอาคารสูงได้ไม่เกิน 2 ชั้น หรือ 6 เมตร แต่ปัจจุบันยังพบการก่อสร้างอาคาร 3 ชั้น หรือ 9 เมตร เกิดขึ้น ทำให้ถนนคนเดินเกิดความรู้สึกอึดอัด บดบังภูมิทัศน์

1.4 พื้นที่สาธารณะขาดการดูแลรักษา เนื่องจากงบประมาณที่มีอย่างจำกัดทำให้หน่วยงานท้องถิ่นไม่สามารถจัดกำลังบุคลากรในการดูแลพื้นที่ได้อย่างทั่วถึง (กิตติศักดิ์ เจียรพะพงษ์. สัมภาษณ์. 4 ตุลาคม พ.ศ.2557)

1.5 มลภาวะภายในชุมชน ได้แก่ มลภาวะทางเสียง ขยะมูลฝอย น้ำทิ้งจากที่อาคารที่พักอาศัย ร้านอาหาร ฯลฯ เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากขึ้นทรัพยากรภายในชุมชนจึงถูกนำไปใช้มากขึ้นตาม และมลภาวะด้านต่างๆมากตามมาเช่นกัน

1.6 การรุกรานพื้นที่ธรรมชาติ เช่น การตั้งแคมป์ ก่อกองไปบริเวณพื้นที่รืมน้ำทำให้พื้นที่ถูกทำลาย สูญเสียความงาม (อากร วงวิไล. สัมภาษณ์. 4 ตุลาคม พ.ศ.2557)

1.7 วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลง เช่น ผู้ประกอบการขายยาจีนในอดีตปัจจุบันหันมาเป็นผู้ประกอบการเกสเฮาท์ อาหารไม่เพียงพอ คนในชุมชนต้องตื่นเช้าขึ้นเพื่อซื้ออาหารที่ตลาดก่อนที่นักท่องเที่ยวจะซื้อไปหมด (กิตติศักดิ์ เจียรพะพงษ์. สัมภาษณ์. 4 ตุลาคม พ.ศ.2557)

ความรู้สึกล่อลวงเปลี่ยนแปลง สาเหตุของปัญหาส่วนใหญ่เนื่องมาจากความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ หรือการถูกรบกวนจากเพื่อนบ้านซึ่งผันตัวมาเป็นผู้ประกอบการ ส่งผลให้ผู้อาศัยดั้งเดิมเกิดความท้อแท้

คุณค่าทางวัฒนธรรมลดลง เนื่องจากการขายในรูปแบบของสินค้าเพียงอย่างเดียวมากเกินไป แต่ไม่ทราบถึงความหมายที่แท้จริง ผู้ประกอบการร้านค้าขาดการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว

1.8 ขาดความเคร่งครัดต่อมาตรการหรือบทลงโทษในการรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิม (ธรรมนูญเชียงคาน) เช่น การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในชุมชน ห้ามสุนัข ห้ามส่งเสียงดังยามวิกาล ฯลฯ (กิตติศักดิ์ เจียรพะพงษ์. สัมภาษณ์. 4 ตุลาคม พ.ศ.2557)

ผลจากแบบสอบถาม

ความต้องการของผู้อาศัยดั้งเดิม ผู้ประกอบการ และหน่วยงานท้องถิ่น ในการแก้ไข ป้องกันปัญหาที่เกิดจากภาคการท่องเที่ยว

ผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล จากแบบสอบถาม จำนวน 120 ชุด ทำการสอบถามผู้อาศัยดั้งเดิมในชุมชน 80 ชุด ผู้ประกอบการ 20 ชุด และเทศบาลตำบลเชียงคาน 20 ชุดโดยศึกษาถึงปัจจัยด้านปัญหาหรือผลกระทบด้านลบที่เกิดจากแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 2 ปัจจัยหลัก ประการแรก คือ ลักษณะประชากร ได้แก่ เพศ อาชีพระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ ประการที่สอง คือ ทศนคติและความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่อชุมชนและปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวภายในชุมชน

1) คุณลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้อาศัยดั้งเดิม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงร้อยละ 65.9 อายุ 50 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 51.6 อันดับสอง ระดับปริญญาตรีหรือกำลังศึกษาปริญญาโท ร้อยละ 61.5 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายหรือประกอบการภายในชุมชน รายได้ส่วนใหญ่คือ ช่วง 10,000-25,000 บาท

ผู้ประกอบการ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ชายร้อยละ 85 อยู่ในช่วงอายุช่วงอายุ 50 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 65 ระดับการศึกษาส่วนใหญ่ คือ ปริญญาตรีหรือกำลังศึกษาปริญญาโท ร้อยละ 61.5 รายได้ส่วนใหญ่คือช่วง 10,000-25,000 บาท แต่ถ้าเป็นเทศบาลจะมีรายได้มากกว่า 25,000 บาท

หน่วยงานท้องถิ่น ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงร้อยละ 75 เป็นประชากรช่วงอายุ 30-39 ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรีหรือกำลังศึกษาปริญญาโท ร้อยละ 85 เป็นพนักงาน ร้อยละ 65 รายได้อยู่ระหว่างช่วง 10,000-25,000 บาท ร้อยละ 60

ตารางที่ 3 ทศนคติและความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่อชุมชนและปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวภายในชุมชน

ประเด็นปัญหาที่เด่นชัด (จำนวนประเด็นปัญหา จากตารางที่ 1 และ ตารางที่ 2)	ประเด็นปัญหาด้านต่างๆ			
	เทศบาลตำบล เชียงคาน (ร้อยละ)	ผู้ประกอบการ (ร้อยละ)	ผู้อาศัยดั้งเดิม (ร้อยละ)	ค่าเฉลี่ย ทางสถิติ (mean)
ด้านกายภาพ				
1) อุปกรณ์ประกอบทางเท้า และสิ่งอำนวยความสะดวก ขัดแย้งกับภูมิทัศน์ชุมชน(3)	7	9.02	8.53	8.18
2) ขาดการจัดระเบียบภายในวัดที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม(2)	8	9.35	8.33	8.56
3) พื้นที่สาธารณะขาดการดูแลรักษา(2)	8.3	8.2	8.31	8.27
4) สถาปัตยกรรมไม่เหมาะสม (2)	5.1	2	7.2	4.76
5) สาธารณูปโภค-สาธารณูปการไม่เพียงพอ(2)	6	7.42	6.08	6.5
6) การรุกร้าพื้นที่ธรรมชาติ(2)	9	5.51	6.5	7
7) มลภาวะ(3)	9.8	7.12	12.5	9.80
เศรษฐกิจ				
8) ค่าครองชีพสูงขึ้น(3)	10.5	8.27	8.91	9.22
9) รายได้ไม่สม่ำเสมอ	7	9.15	9.3	8.48

สังคม				
10) วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลง(4)	7.2	7.37/10	4.36	6.31
11) ความรู้สึกต่อชุมชนเปลี่ยนแปลง(3)	9.5	9.22/3	5.65	8.12
12) คุณค่าทางวัฒนธรรมลดลง(4)	9.5	7.97	6.85	8.10
13) ขาดมาตรการรักษาวัฒนธรรมเดิม (2)	3.1	9.40	7.33	6.61
รวม	100	100	100	รวม

จากตารางที่ 3 พบว่า ปัญหาที่ได้รับความสนใจอันดับแรก คือ ปัญหาเรื่องมลภาวะ ค่าเฉลี่ยร้อยละ 9.80 ได้แก่ ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาน้ำเน่าเสีย ฝุ่นละออง อันดับสองคือ ค่าครองชีพสูงขึ้น ค่าเฉลี่ยร้อยละ 9.22 และอันดับสามคือ ขาดการจัดระเบียบภายในวัดที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ค่าเฉลี่ยร้อยละ 8.56

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาพบว่า ผู้อาศัยดั้งเดิมให้ความสนใจในเรื่องปัญหาเรื่องมลภาวะ เป็นอันดับ 1 ถึงร้อยละ 12.5 ผู้ประกอบการ ให้ความสนใจเรื่องขาดมาตรการรักษาวัฒนธรรมเดิม ร้อยละ 9.40 และเทศบาลตำบลเชียงคานให้ความสนใจเรื่องค่าครองชีพสูงขึ้น ร้อยละ 10.5 ผลของค่าเฉลี่ยรวมอันดับ 1 คือ ปัญหาเรื่องมลภาวะ เพราะฉะนั้นปัญหาเร่งด่วนที่ควรแก้ไขคือ มลภาวะต่างๆที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่ที่น่าสนใจคือ ค่าเฉลี่ยอันดับที่ 11, 12 และ 13 คือ ระบบสาธารณูปโภค-สาธารณูปการไม่เพียงพอ,วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลง, สถาปัตยกรรมไม่เหมาะสม ค่าเฉลี่ยร้อยละ 6.5, 6.31 และ 4.76 ตามลำดับ หมายความว่า ปัจจุบันชุมชน เชียงคานมีระบบสาธารณูปโภค-สาธารณูปการที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตและการรองรับนักท่องเที่ยว และยังสะท้อนให้เห็นว่า ขณะที่ชุมชนมีการพัฒนาแต่ลักษณะสิ่งก่อสร้างอาคารที่เกิดขึ้นใหม่ยังมีลักษณะคล้ายกับรูปแบบดั้งเดิม มีวิถีชีวิตดั้งเดิมอยู่ เนื่องจากชุมชนค่อนข้างมีความเข้มแข็ง และยังแสดงให้เห็นว่ามาตรการควบคุมสิ่งก่อสร้างอาคารตามเทศบัญญัติชุมชนเชียงคาน สามารถนำมาใช้ให้เห็นผลได้จริง ถึงแม้ว่าผลการศึกษาจะพบว่ามีค่าเฉลี่ยของประเด็นปัญหาที่น้อยและเป็นประเด็นปัญหาที่ไม่เร่งด่วนเท่าใดนัก แต่ถ้าหากไม่มีการป้องกันปัญหา ขาดการระแวดระวัง อาจประสบปัญหาที่ไม่อาจควบคุมได้ในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาและข้อควรพิจารณาผลกระทบด้านลบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่กล่าวมาในเบื้องต้น ถึงแม้ว่าผลจากแบบสอบถามจะพบว่าประเด็นปัญหามลภาวะมีความสำคัญเป็นอันดับแรก แต่การวางแผนทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่คนในชุมชนส่วนใหญ่มองเห็นร่วมกัน คือ ปัญหาการขาดการจัดระเบียบภายในวัดที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม (ดังตารางที่ 2 และ ตารางที่ 3) จึงเป็นปัญหาเร่งด่วนที่สุดที่ต้องมีมาตรการในการจัดการอย่างจริงจัง โดยเทศบาลตำบลเชียงคานต้องวางแผนทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตามแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนดำเนินควบคู่ไปกับมาตรการจัดระเบียบภายในชุมชนและวัดที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นสถานที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ และต้องคำนึงถึงความสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม บริบทโดยรอบเพื่อป้องกันปัญหาด้านมลภาวะที่จะส่งผลกับคุณค่าทางสภาพแวดล้อมภายในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางจาก ผู้อาศัยดั้งเดิม ผู้ประกอบการ หน่วยงานที่ดูแลพื้นที่ (เทศบาลตำบลเชียงคาน) และกำหนดนโยบายการพัฒนาที่ชัดเจนด้านมาตรการกฎระเบียบ การจัดระเบียบภายในสถานที่สำคัญ มาตรการป้องกันด้านมลภาวะ ด้วยการวางกรอบยุทธศาสตร์ที่ไม่เกิดผลกระทบด้านลบต่อสถานที่เพื่อป้องกันการสูญเสียเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2546). เอกสารประกอบการอบรมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการส่งเสริม
การตลาด. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กรมโยธาธิการและผังเมือง. (2556) . **โครงการพัฒนาเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- กิตติศักดิ์ เจียรพงษ์. **สัมภาษณ์**. 4 ตุลาคม พ.ศ.2557
- ณัฐพล ตันมิ่ง. (2552). **ประวัติศาสตร์ตระกูลเมืองเชียงคาน**. พิมพ์ครั้งที่ 10.เลย: โรงพิมพ์ปฏิพัทธ์.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา.(2548).**อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Industry)**. กรุงเทพฯ : เพลส แอนด์
ดีไซน์.
- ปวิษา พิมมาลา. รองประธานกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน. **สัมภาษณ์**. 4 ตุลาคม พ.ศ. 2557
- พิมพ์ภัส พงศกรรังศิริ. (2557).**การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา บ้านโคกไคร จังหวัดพังงา**.
วารสารวิชาการ Veridian E-Journal กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.7(3): 659 – 660.
- วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2554). บทความ พังเสียงจาก ‘แม่กลอง’ ในวันที่ตลาดน้ำ ‘อัมพวา’ ติดลมบน.
มูลนิธิเล็ก ประไพ วิริยะพันธุ์
- วันใหม่ แดงแก้ว. (2555). **การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย**.
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. เมืองสุขภาวะ (Healthy city).
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อากร วังวิไล. **สัมภาษณ์**. 4 ตุลาคม พ.ศ.2557
- อุษาวดี พลพิพัฒน์. (2545). การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในประเทศไทย.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.